

Column

Rienk de Jong

Goed bedoeld bedrog

Reeds bijna tweeduizend jaar geleden wist de Romeinse satiricus Petronius het al: *Mundus vult decipi, ergo decipitur* (de wereld wil bedrogen worden, dus wordt zij bedrogen). Maar bedrog (je anders voordoen dan je bent) op zich is natuurlijk veel ouder. Het is ook niet pas met de mens in de wereld gekomen, het was er al lang voor er mensen waren. In de planten- en dierenwereld is bedrog heel gewoon. Het heeft er ook niet de bijmaak van iets slechts, sterker nog, het wordt ingezet als een middel om in leven te blijven. Insecten die wat vocht denken te kunnen nuttigen worden aangetrokken door zonnedauw, wat hun ten slotte het leven kost en het zonnedauw aan nutriënten helpt. Hengelvissen hebben op hun kop een uitgroeisel, een 'hengel' waarmee potentiële prooien naar de bek geleid worden. Een spanrups doet een takje na om niet door een vogel als hapje gezien te worden. Het aantal voorbeelden is legio.

Veel voorbeelden van nabootsing (mimicry) zijn rechttoe rechtaan en het voordeel voor de 'bedrieger' ligt voor de hand. Je bootst een wesp na en een vogel bedenkt zich wel twee keer voor hij je uitprobeert. Maar zo duidelijk is dat lang niet altijd en de relatie met bescherming is ook niet altijd helder. Sommige insecten maken het wel erg bont. Als voorbeeld noem ik hier de ingewikkelde mimicry die voorkomt tussen soorten van de Zuid-Amerikaanse geslachten *Phocides*, *Jemadia*, *Mimoniades* en *Pyrrhopyge* (Hesperiidae, dikkopjes). Deze geslachten behoren tot twee subfamilies, *Phocides* tot de Eudaminae, de andere geslachten tot de Pyrrhopyginae. De indeling in geslachten is gebaseerd op structurele kenmerken als vorm van de antennen, vleugeladering, genitaliën, enz. *Phocides* telt ongeveer 18 soorten, die er uiterlijk zeer verschillend uitzien. Het grootste deel van de soorten lijkt sprekend op de soorten van het geslacht *Jemadia*. Een aantal lijkt op het geslacht *Mimoniades*. En één soort lijkt sprekend op een soort uit het grote geslacht *Pyrrhopyge* (rond de 60 soorten), waarbinnen ook weer verwarrende mimicry tussen genusgenoten onderling en met soorten van andere geslachten voorkomt. Er is zelfs een aantal *Pyrrhopyge*-soorten met wijde verspreiding, die door elkaar voorkomen en binnen één gebied sprekend op elkaar lijken, maar allemaal geografisch variëren zodanig dat ze in andere gebieden ook weer op elkaar lijken, zodat voor een zekere determinatie altijd genitaalonderzoek

nodig is. Om de zaak nog ingewikkelder te maken worden sommige *Pyrrhopyge*-soorten en het genus *Sarbia* (ook Pyrrhopyginae) nagebootst door de genera *Pyrrhopygopsis* en *Pseudosarbia*, respectievelijk. Deze laatste geslachten behoren weer tot een derde subfamilie, Hesperinae. De achtergronden van al deze gelijknissen zijn niet bekend, maar (on) eetbaarheid lijkt niet de drijfveer te zijn. Het is dus één grote schijnvertoning. Er valt hier nog veel interessant onderzoek te doen. Als er soms iemand 'klaar' is met de Nederlandse vlinders en zijn of haar horizon wil verbreden ...

Ik vertel dit echter niet alleen vanwege de boeiende mimicry, maar ook vanwege een heel andere schijnvertoning die met *Phocides* te maken heeft. Een vriend van mij, die behalve een kundige vlinderkenner ook een ijverig verzamelaar is van postzegels en postkaarten die met vlinders te maken hebben (een zogenaamde thematische verzamelaar), toonde mij een ongebruikte Chinese postkaart met een mooie afbeelding van een fossiele Hesperide. Dat op zich bracht mij al in een voorzichtige extase. Ik meende in het fossiel de recente Zuid-Amerikaanse soort *Phocides pigmalion* te herkennen. Dagvlinderfossielen uit Zuid-Amerika zijn uiterst schaars en zo'n mooi fossiel zou nog eens *breaking news* zijn! De enige tekst op de kaart was in het Chinees. Om er achter te komen waar het fossiel vandaan kwam en waar het nu verbleef vroeg ik mijn Chinese collega Guoxi Xue om de vertaling. Helaas, er stond alleen dat je de witte ruimte zelf kon invullen, zolang je maar binnen de wet bleef.

... een plaatje met namaakfossiel uit Photoshop prijkt op een Chinese postkaart ...

Intussen rees bij mij enige twijfel over de echtheid van het fossiel. Het oppervlak van het substraat was wel erg korrelig om zo'n duidelijk fossiel op te kunnen leveren. Ik moest daarbij denken aan de falsificatie van Wangrin, waarover ik eerder (EB 76-3) schreef. Bij die falsificatie was een moderne vlinder in een dun laagje gips gedrukt om het idee van een fossiel te krijgen. Ook hier leek het wel alsof een vers exemplaar van *Phocides* op de steen was gedrukt. Om mijn vermoeden te testen stuurde ik de afbeelding naar enkele onderzoekers met meer ervaring in fossiele insecten dan ik.

Toen kwam de aap uit de mouw. Maria Heikkilä (Finnish Museum of Natural History, Helsinki) had de afbeelding eerder gezien, zij het niet op een Chinese postkaart. Ze had het fossiel ook niet vertrouwd en al googelend kwam ze er achter, dat het een onderdeel was van een wedstrijdje 'maak je eigen fossiel met Photoshop'. De opzet was niet anderen te bedriegen, maar je kunsten te laten zien met Photoshop. Voor wie dit moeilijk kan geloven, bezoek de volgende website: www.pxleyes.com/guide/28165/the-making-of-Moth-Fossil.html, en je ziet afgebeeld welke stappen zijn genomen om tot het eindresultaat te komen. Hoe de foto tenslotte op een Chinese postkaart terecht kwam, zal wel een raadsel blijven.

Je kunt natuurlijk niet alleen fossiele insecten produceren in Photoshop. Ik bedoel maar, blijf altijd kritisch op 'fotobewijs'.

Rienk de Jong, rienk.dejong@naturalis.nl